

Rūdavos mūšis: Lietuvos pergalė ar pralaimėjimas?

TOMAS BARANAUSKAS

Lietuvos istorijos institutas, Tilto g. 17, 01101 Vilnius

El. paštas baranausko@gmail.com

Rūdavos mūšis yra vienas ryškesnių XIV a. vykusio lietuvių karo su kryžiuočiais epizodų, kuris dažnai minimas istoriografijoje. Tačiau istorikai iki šiol nesutaria net dėl to, kas laimėjo šį mūšį. Tai verčia imtis naujos šio mūšio analizės, siekiant atkurti pagrįstesnį Rūdavos mūšio vaizdą ir atsakyti į klausimą, kam priklauso pergalė šiame mūšyje.

Raktažodžiai: Rūdavos mūšis, Vokiečių ordinas, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Algirdas, Kęstutis, Viduramžių karyba

ĮVADAS

1370 m. vasario 17 d. Prūsijoje, prie Rūdavos, netoli Karaliaučiaus (Kionigsbergo), įvyko mūšis tarp Lietuvos ir Vokiečių ordino kariuomenių. Mūšis nebuvo eilinis jau vien dėl to, kad jis įvyko greta vieno iš svarbiausių Vokiečių ordino valstybės centrų Prūsijoje. Istoriografijoje jam jau seniai skiriamas tam tikras dėmesys. Jis, pavyzdžiui, priklauso 7 Viduramžių mūšiams, aprašytiems Adolfo Šapokos redaguotoje *Lietuvos istorijoje*, ar 8 Lietuvos Viduramžių mūšiams, kuriems skirti atskiri straipsniai Bostone išleistoje *Lietuvių enciklopedijoje* [2, 160–161]. Atitinkamai vienokią ar kitokią jo interpretaciją rasime beveik visose to meto politinei ir karinei istorijai skirtose studijose.

Jo baigtis seniai tapo ginčų objektu, taip pat jis yra sulaukęs ir vieno monografinio tyrimo – 1914 m. vokiečių istorikas Kurtas Hechtas paskelbė Karaliaučiaus universitete apgintą savo disertaciją „Rūdavos mūšis 1370“ [18]. Jau vien tai yra pakankamai daug, turint galvoje, kad ne tiek jau daug Viduramžių Lietuvos mūšių apskritai yra sulaukę specialių studijų, o daugiau kaip pusę Lietuvos mūšiams skirtų studijų sudaro vieno mūšio – Žalgirio – tyrimai.

Šio straipsnio tikslas – apžvelgti istoriografijoje vykusius ginčus dėl Rūdavos mūšio reikšmės ir rezultatų ir pasiūlyti šaltinių analize pagrįstą sprendimą, kam priskirtina pergalė šiame mūšyje. Todėl bus naujai peržiūrėta mūšio istoriografija ir pateikta nauja, pirminių šaltinių analize paremta, mūšio eigos rekonstrukcija.

ISTORIOGRAFINIS MŪŠIO VERTINIMŲ SPEKTRAS

Dar XVI a. tarp Prūsijos kronikininkų kilo diskusija, kas laimėjo šį mūšį. Simonas Grunau 1526 m. parašytoje „Prūsijos kronikoje“ vaizdingai rašė, kad tuokart prie Rūdavos stojo į mūšį Ordino maršalo Heningo Šindekopfo ir Kęstučio kariuomenės „ir kovėsi visą dieną sniege, nuo ko jis krauju pasruvo, ir broliai mūšį pralaimėjo“. Žuvus Ordino maršalui Heningui Šindekopfui, „brolių žmonės ėmė bėgti, o lietuviai pajudėjo pirmyn ir išvaikė visus žmones bei išdegino Sembą, ir mielai būtų toliau žygiavę, bet jie nerimavo, kad upių ledas ištirps, taip pat jie turėjo daug sergančių žmonių, todėl patraukė namo“ [16, 627–628].

Su tuo nesutiko daugiau kaip po 50 metų rašęs Lukas Davidas, kuris teigė: „Tai tvirtina tiktai Grunau, kuris šį antpuolį ir mūšį aprašė plačiau nei kiti. Tačiau kiti nekalba apie jokių [vokiečių] bėgimą, bet [sako], kad lietuviai leidosi bėgti, nes buvo užmušta labai daug jų žmonių“ [11, 81].

Senojoje Lietuvos ir Lenkijos istoriografijoje susiformavo kiek kitoks mūšio vaizdas. Čia išeities pozicija buvo dar XV a. pateiktas Jono Dlugošo pasakojimas, kuris, nors ir pripažino kryžiuočių pergalę Rūdavos mūšyje, bet pabrėžė didelius kryžiuočių nuostolius [14, 352–353]. Motiejus Strykovskis 1577 m. šį pasakojimą perinterpretavo. Esą pergalė buvusi iš abiejų pusių (*Z obudwu stron zwycięstwo*), bet lietuviai nusprendė atsitraukti su grobiu [44, 286], arba, kaip jis rašė 1582 m. savo kronikoje, lietuviai su grobiu atsitraukė ir pabėgo „ne iki galo nugalėti“ [43, 43]. Kaip planingą atsitraukimą lietuvių veiksmus 1650 m. vaizdavo ir Albertas Vijūkas-Kojalavičius: „Užėmęs kovos lauką, priešas džiaugėsi, tardamasis pasiekęs pergalę, tiesa, gana kruviną; jie čia ir sustojo, be vado nedrįsdami toliau žygiuoti“ [47, 253].

Šį planingo atsitraukimo vaizdinį 1822 m. kartojo ir lietuviškosios istoriografijos pradininkas Simonas Daukantas [10, 319–320], kuris kiek vėliau dar ir išplėtojo jį, pridurdamas, kad lietuviai nebuvo vokiečių įveikti, nes Kęstutis tą pačią vasarą antrą kartą nusiaubė Prūsiją [9, 644]. Faktografiniu požiūriu S. Daukantas buvo priklausomas nuo Augusto Kotzebue 1808 m. pateikto mūšio aprašymo, kuriame, nepaisant didelių Ordino nuostolių pripažinimo, kryžiuočių pergalė neabejota ir apie planingą lietuvių atsitraukimą nekalbėta [26, 216–218].

Įtakingiausias, bet šaltinių kritikos dar pakankamai neįvaldęs XIX a. I pusės Prūsijos istorikas Johannesas Voigtas pripažino, kad kryžiuočių nuostoliai buvo dideli, bet kur kas didesni – lietuvių nuostoliai. Tai buvusi didžiojo magistro Vinricho fon Kniprodės šlovinga pergalė (*ruhmreiche Sieg*) [48, 218–219]. Lietuvoje J. Voigto pozicija rado atgarsį Teodoro Narbuto *Lietuvių tautos istorijoje*, kuris pripažino lietuvių pralaimėjimą, tačiau padarė išlygą, kad tas pralaimėjimas lietuviams buvo „visai nebaisus“, o kryžiuočiams „nedavė didelės naudos“ [34, 198–199]. Sustiprinęs tas išlygas Juzefas Ignacas Kraševskis suabejojo ir kryžiuočių pergalę: „Kryžiuočių pergalė, jeigu ją galima taip pavadinti, labiau priminė sunkų pralaimėjimą. <...> Kryžiuočiai nenorėjo pripažinti, kad pralaimėjo, tad stengdamiesi sumažinti savo nuostolius, smarkiai padidino lietuvių nuostolius“ [27, 653].

Ir mokslinėje XIX–XXI a. istoriografijoje dėl mūšio rezultatų nesutariama. Vokiečių istoriografijos patosas dėl Rūdavos pergalės sumažėjo XIX a. II pusėje. 500 metų mūšio jubiliejaus proga (1870 m.) Karlas Lohmeyeris pirmasis pabrėžė šaltinių kritikos reikšmę ir būtinybę mūšį nagrinėti remiantis XIV a. kronikų pranešimais ir atmetant vėlesnes versijas bei legendas [31; 32, 77–92]. Jis net nesvarstė, kas laimėjo šį mūšį, nes esminis dalykas, jo manymu, buvo mūšio rezultatų nereikšmingumas: „kova be taisyklių ir

taktikos, tuščias masių susidūrimas, kaip ir visos be išimties Vokiečių ordino kovos su lietuviais“. Rūdavos mūšis, anot jo, išlikęs žmonių atmintyje tik todėl, kad vyko netoli „antrosios krašto sostinės“, ir net jei jis būtų baigęsis taip, kaip aprašė Simonas Grunau, t. y. Ordino kariuomenė būtų metusis bėgti, Lietuvos kunigaikščiai iš to nebūtų turėję naudos [31, 349–350]. Ir net nepaisant didelių nuostolių, lietuviai išsaugojo savo karinę galią [31, 357].

Tokiai pozicijai oponavo Fritzas Boldtas, pabrėžęs, kad mūšis buvo neeilinis, nes abi pusės mobilizavo visas savo pajėgas, o mūšio rezultatą įvardijo kaip „Ordino ginklo pergalę“, neabejodamas kryžiuočių kronikų duomenimis apie didelius lietuvių nuostolius (5 500 žuvusių, anot Hermano Vartbergiečio) [7, 543–548]. Robertas Krumbholtzas Algirdo ir Kęstučio žygį vertino kaip reakciją į Ordino pergalės prie Nemuno, kuri pasibaigė jų nesėkme [28, 79].

Viduramžių karybos tyrinėtojas, Prūsijos generolas leitenantas Gustavas Köhleris, iš svarbiausių šaltinių sukompiliavęs Rūdavos mūšio aprašymą, nedvejodamas perteikė kryžiuočių šaltinių nurodomus duomenis apie žuvusių lietuvių skaičių ir bėgimą, bet nesiėmė plačiau vertinti mūšio reikšmės, tik pažymėjo, kad lietuviai savo žygiu nesiekė užkariauti Prūsijos, o Vokiečių ordino didysis magistras Vinrichas Kniprode po mūšio nesiėmė statyti pilių Lietuvos gilumoje [24, 568–573].

Mūšio studijų vokiečių istoriografijoje etapą užbaigęs Kurtas Hechtas bandė suformuluoti vidurio poziciją: Rūdavos mūšis buvo didesnis ir reikšmingesnis nei daugelis kitų kryžiuočių kovų su lietuviais, bet jo reikšmė buvo trumpalaikė ir didelės įtakos kovų eigai nepadarė [18, 64–67]. Patį mūšį jis vertino kaip Ordino pergalę ir tikėjo kronikų pasakojimu apie lietuvių bėgimą. Didelis žuvusių Ordino riterių skaičius, anot jo, buvo pergalės kaina. „Sunkiausias praradimas didžiajam magistrui buvo jo iškiliojo maršalo Hennigo Šindekopfo mirtis. <...> 1370 m. jis turėjo sutriuškinti visą lietuvių galią, bet už savo pergalę turėjo sumokėti mirtimi!“ [18, 62]. Kartu K. Hechtas kritiškai žiūrėjo į kronikų pranešimus apie žuvusių lietuvių skaičių. Mažindamas ir juos, ir galimai mūšyje dalyvavusių karių skaičių, jis spėliojo, kad galėjo žūti 500–750 Lietuvos karių iš 2 000–3 000 kariuomenės (arba 25 %) [18, 60–64], tiesa, šie skaičiai autoriaus nebuvo rimčiau pagrįsti.

XX a., į mokslinę diskusiją įsitraukus lietuvių istorikams, mūšio vertinimas dar labiau poliarizavosi. Antanas Kučinskas teigė, kad „kautynės išėjo kryžiuočių nenaudai. Pralaimėję mūšį, kryžiuočiai atsigriebė bent tuo, kad grįžtančius lietuvius užpuldinėjo iš užpakalio“ [29, 83]. Kategoriška A. Kučinsko pozicija, matyt, įkvėpė dailininką Kazį Varnelį apie 1940–1941 m. nutapyti du Rūdavos mūšio paveikslus [30, 97–98] (1). Tapomos pergalės, o ne pralaimėti ar neaišku kaip pasibaigę mūšiai.

Kiti istorikai buvo atsargesni arba laikėsi priešingos nuomonės. Augustinas Janulaitis teigė, kad, kas laimėjo mūšį, „pasakyti sunku: lietuviai, atvykę trumpam laikui raiti, negalėjo ilgai gaišti, turėjo pasukti atgal, šis, kaip ir kiti žygiai, buvo naikinimo, ne užkariavimo žygis“ [20, 110]. Zenonas Ivinskis manė, kad „iš anksto sužinojęs apie rengiamą lietuvių žygį ir sutraukęs dideles jėgas, ordinas lietuvius sumušė (1370. II. 18), nors ir jo paties nuostoliai buvo žymūs“ [19, 253]. Algirdo Budreckio vertinimu, „Rūdavos mūšio negalima laikyti baisiu lietuvių sumušimu. <...> Abiejų pusių nuostoliai galėjo būti

(1) Abejotina A. Kulvietytės–Cemnolonskės nuomonė, kad K. Varnelis sekė A. Šapokos ir Z. Ivinskio pozicija, pagal kurią Rūdavos mūšis buvęs lietuvių pralaimėjimas, bet jo „tapybinėje vizijoje nėra nei pergalės, nei pralaimėjimo“.

beveik lygūs, nes savo „pergalę“ kryžiuočiai tebus iškovoję tikrai dideliu vargu“ [8, 129, 131]. Romo Batūros manymu, „abiejų pusių nuostoliai buvo panašūs, tačiau kunigaikščiai Algirdas ir Kęstutis pasiekė strateginę pergalę – Kryžiuočių ordinui buvo suduotas smūgis jo valdose“ [4, 63]. JAV istorikas Williamas Urbanas Rūdavos mūšį vienareikšmiškai pavaizdavo kaip kryžiuočių pergalę. Anot jo, nors kryžiuočiai patyrę didelių nuostolių, „lietuvių nuostoliai buvo kur kas didesni“ [46, 188, 192]. Panašiai šį mūšį įvertino ir lenkų istorikas Marianas Biskupas (kryžiuočių pergalė, bet „apmokėta didelėmis netektimis“) [5, 357], o kitas lenkų istorikas Jarosławas Nikodemas teigė, kad po Rūdavos mūšio kryžiuočiai perėmė iniciatyvą kare su lietuviais [35, 380]. Edvardo Gudavičiaus teigimu, „mūšio laukas liko kryžiuočiams, bet tai buvo Pyro pergalė“ [17, 140–141]. Rytprusių kraštotyrininkas Alexanderis von Normannas kiek anksčiau net populiarų straipsnį apie mūšį buvo taip pavadinęs: „Ordino valstybės Pyro pergalė“ [36].

Tad XX–XXI a. istorikų vertinimuose apie Rūdavos mūšį galima rasti visą nuomonių paletę: lietuvių pergalė, neaiški baigtis („lygiosios“) ir kryžiuočių pergalė. Populiariausia vis dėlto pažiūra, kad tai buvusi kryžiuočių pergalė, bet kryžiuočiai patyrę nemenkų nuostolių ir didesnės naudos iš to neturėję.

MŪŠIO ISTORINIS KONTEKSTAS

Lietuvių karas su kryžiuočiais nauja jėga įsisiūbavo nuo 1360 metų. Iki tol du dešimtmečius Prūsijos ir Livonijos kryžiuočiai surengdavo tik po 10–12 žygių į Lietuvą per dešimtmetį, o 7-ajame dešimtmetyje tokių žygių jau galima suskaičiuoti net 44 [39, 25–29] (1 pav.).

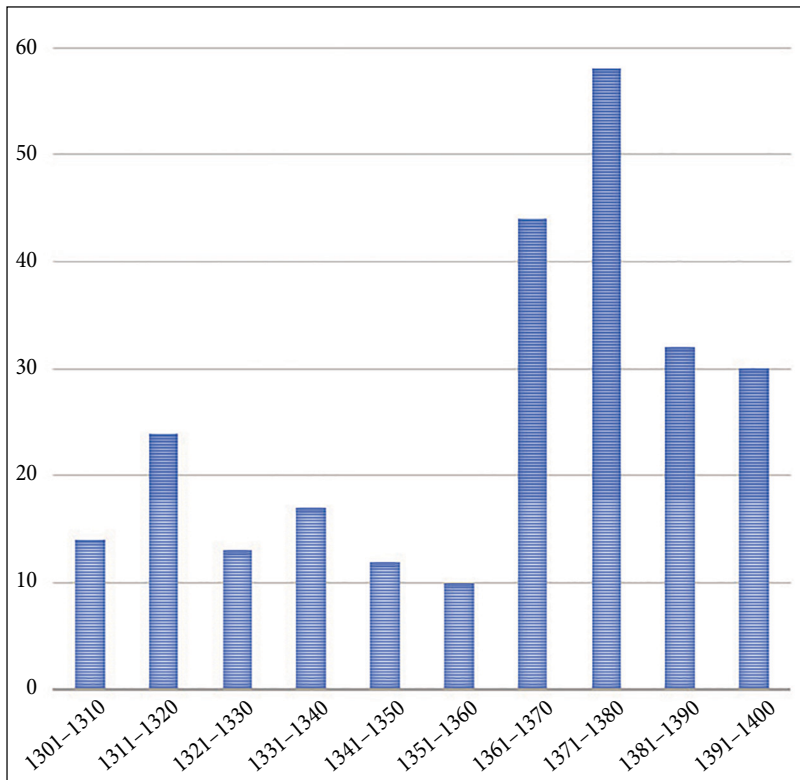
Vienas aktyviausių šių žygių dalyvių ir organizatorių buvo 1360 m. paskirtas Vokiečių ordino didysis maršalas Heningas Šindekopfas, kuris, eidamas šias pareigas, iki 1370 m. pats vadovavo 13-ai žygių prieš Lietuvą ir dalyvavo dar dviejuose [39, 25–29]. Prieš tai jis buvo Ragainės komtūras ir, eidamas šias pareigas, 1352 m. vasario mėn. gynė Sembą nuo didelės Algirdo ir Kęstučio vadovaujamos lietuvių kariuomenės antpuolio [33, 518].

1370-ųjų vasario mėn. žygis į Sembą buvo tarsi 1352 m. žygio pakartojimas, o kartu – atsakymas į įžūlius Vokiečių ordino ir asmeniškai Heningo Šindekopfo veiksmus Lietuvoje, ties Kaunu.

1362 m. kryžiuočiams sugriovus mūrinę Kauno pilį, Trakų kunigaikštis Kęstutis nuo 1363 m. bandė įsitvirtinti Nemuno ir Nevėžio santakoje, kur buvusioje Virgalės saloje pastatė Naujojo Kauno pilį. Kryžiuočiai ją ne kartą puolė [1, 40–46; 37, 42–45]. 1369 m. pavasarį Kęstutis čia pradėjo statyti mūrinę pilį, bet balandžio 15 d. ją užėmė kryžiuočiai. Jie iš Kęstučio atgabentų ir sumūrytų medžiagų, išardę lietuvių statinį, kiek kitoje Virgalės salos vietoje sumūrijo savo pilį, aprūpino savo įgula ir pavadino ją Gotesverderiu. Kęstučio ir Algirdo kariuomenė tą pačių metų rugsėjo 12 d. ją užėmė [33, 560–562; 1, 46–49; 37, 45–46, 54].

1369 m. lapkričio 22 d. kryžiuočiai Naująjį Kauną sudegino. Ordino maršalas Heningas Šindekopfas buvo negailestingas: nepaisydamas Kęstučio maldavimų, belaisvių iš degančios pilies paėmė nedaug, o keliems šimtams pilies gynėjų drauge su pilies seniūnu leido tiesiog sudegti. Dėl pilies netekties ir žiauraus Heningo Šindekopfo elgesio Kęstutis pažadėjo maršalui artimiausią žiemą atvykti pas jį į svečius. Heningas į tai arogantiškai atsakė, kad tokiu atveju jis sutrupinsias Kęstučiui galvą [33, 563–564 (c. 74)] (2).

(2) „Kynstut minabatur marschalko, quomodo in hyeme vellet esse hospes eius futuri anni, et respondit: Ordo obviabit et conteret caput tuum; et sic abiit marschalkus.“

1 pav. Kryžiuočių žygių į Lietuvą skaičiaus dinamika XIV a. dešimtmečiais. Pagal W. Paravicinio duomenis sudarė T. Baranauskas

ŽINIA APIE LIETUVOS KARIUOMENĖS TELKIMĄ

Kęstučio įspėjimas buvo rimtas. 1370 m. sausio mėn. pabaigoje gandas apie Prūsijos puolimui Lietuvoje telkiamą didžiulę Algirdo ir Kęstučio kariuomenę pasiekė Vokiečių Ordino didįjį magistrą Vinrichą fon Kniprodę. Tuo metu maršalas Heningas Šindekpfas puldinėjo paskutinius lietuvių įtvirtinimus Nemuno žemupyje ir buvo ką tik sunaikinęs Paštuvos pilį [33, 564–565 (c. 74)]. Magistras tad nurodė maršalui patikrinti šį gandą.

Heningas Šindekpfas vasario 2 d. surengė vienos nakties antpuolį į Lietuvą, kuris, nepaisant nedidelės trukmės, buvo kruvinas – buvo žudomi arba imami į nelaisvę užklupti neginkluoti vyrai, moterys, vaikai – išsivesta net 220 belaisvių. Kai kurie iš jų patvirtino, kad sutelkta didžiulė lietuvių ir rusėnų kariuomenė netrukus įsivers į Prūsiją [33, 564 (c. 74); 49, 95–96]. Gavęs šią žinią, didysis magistras Vinrichas fon Kniprodė paskelbė kariuomenės šaukimą visoje Prūsijoje krašto gynybai. Pagrindines pajėgas jis sutelkė Karaliaučiuje (Kionigsberge), bet nežinodamas, koku keliu lietuviai puls, dalį pasiuntė saugoti kitų vietų [49, 96; 7, 544] (3).

(3) „Mansit solum una nocte rediens ad generalem magistrum, qui propterea illico fecit congregacionem in Kionigsberg de fratribus et incolis, non tamen totalem illarum partium, nesciens, ubi aut quando essent invasuri partes.“

LIETUVIŲ ĮSIVERŽIMAS Į SEMBĄ. KARIUOMENĖS DYDIS

Apie Rūdavos mūšį turime šešias pagrindines XIV–XV a. kronikas ir analus, suteikiančius apie šį mūšį unikalios ir autentiškos informacijos: Vygando Marburgiečio Prūsijos kroniką, kurioje yra du atskiri pasakojimai apie mūšį [33, 565–567 (c. 75), 567–568 (c. 76)], Hermano Vartbergiečio Livonijos kroniką [49, 95–96], Torunės pranciškono Prūsijos analus [15, 89–90], pranciškonų vienuolio Detmaro Liubekiečio [13, 293] ir Johano Posilgiečio kronikas [40, 88–91] bei Konrado Bičino Gdanske parašytą Petro Dusburgiečio Prūsijos kronikos tęsinį (XV a. vid.), kuriame kalbama ir apie jaunų Jogailos ir Vytauto dalyvavimą mūšyje [6, 479–480]. Apie šį mūšį pasakoja ir daugelis vėlesnių (XVI ir vėlesnių amžių) kronikų, visų pirma jau minėtos Simono Grunau ir Luko Davido kronikos, pridedančios naujų, bet abejotino patikimumo detalių, legendų, kurios vis dėlto rodo, kad mūšio atminimas Prūsijoje ilgą laiką buvo gyvas. Lukas Davidas, beje, pirmą kartą įvedė legendinį mūšio personažą Hansą fon Zaganą (Hans von Sagan), batsiuvių iš Karaliaučiaus priemiesčio Kneiphofa, kuris kritiniu mūšio momentu neva nulėmęs persilaužimą vokiečių naudai [38].

Vygando Marburgiečio antrajame pasakojime pasakyta, kad žygiui į Prūsiją lietuviai pasidarė 12 praėjimų per pasienio užtvartas – apie tai didžiajam magistrui pranešė Ragainės komtūras Burchardas fon Mansfeldas [33, 567 (c. 76)] (4). Tai rodo, kad Lietuvos kariuomenę sudarė 12 kolonų [24, 569], vadovaujamų atskirų karvedžių. Galima įvardyti bent 5 šių kolonų vadus: Algirdas ir Kęstutis – juos mini visi svarbiausi šaltiniai, jų sūnūs Jogaila ir Vytautas, kuriems, anot jų vardus vienintelio nurodžiusio Konrado Bičino, tuo metu buvo atitinkamai po 22 ir 20 metų [6, 480] (5) (nurodomas amžius gana realistinis [22, 123–124, 128, 232–233]), ir Vaišviltas, kurio mirtį nuo sušalimo grįžtant iš mūšio pamini Hermanas Vartbergietis [49, 96] (6). Kad kariuomenės vilkstinė neišsitęstų, buvo stengiamasi, esant galimybei, atskiriems būriams žygiuoti paraleliniais keliais. Atskiras praėjimas, be abejo, nebuvo daromas nedideliame karių būreliui. Juo galėjo praeiti koks tūkstantis karių, juo labiau kad kariuomenė, surinkta visoje Lietuvoje ir priklausomose Rusios žemėse, vargiai galėjo būti mažesnė nei keliolika tūkstančių karių [3, 133–136]. Į tokį skaičių orientuoja ir Konrado Bičino cituojamame mūšio atminimui skirtame lotyniškame eilėraštyje esančios eilutės, paprastai suprantamos kaip nuoroda į 11 000 žuvusių mūšyje lietuvių: „Juos nugalėjo ir daugelį sučiuptų išžudė, / Iš jų nuverstų [galbūt: sunaikintų / blogųjų / piktųjų – *per-versis*] vienuolika pilnų tūkstančių“ [6, 480] (7). Šiame tekste visgi ne visai aiški skaičiaus „11000“ atribucija, ir galima suprasti, kad iš tiesų kalbama apie 11 000 karių kariuomenę, iš kurių tik dalis buvo sučiupta ir nužudyta. Čia įdomu, kad Hermano Vartbergiečio nurodomas 5 500 žuvusių lietuvių skaičius yra lygiai pusė šio skaičiaus, taigi, tikėtina, kad tai yra išvestinis iš pirmojo skaičiaus – Hermanas Vartbergietis ar jo šaltinis tiesiog padarė spekuliatyvią prielaidą, kad žuvo „gal apie pusę“ iš bendro 11 000 Lietuvos karių skaičiaus. Kad kryžiuočiai tikrai bandė atidžiau įvertinti bendrą Lietuvos kariuomenės dydį, rodo Vygando Marburgiečio informacija apie tai, kad maršalas Heningas Šindekopfas su 20 vyrų prieš mūšį „išjojo skaičiuoti kariuomenės“ [33, 568 (c. 76)] (8). Aišku, kad šio skaičiavimo

(4) „Frater Mansvelt, commendator de Ragnita... scripsitque magistro in Ko[ni]gsberg... annuncians, quomodo pagani fecissent XII vias vulgariter sloge [i.e. *Schläge*] et quomodo stationem mutarent...“

(5) „Predicto bello interfuerunt Jagele, qui postea dictus est Wladislaus, rex Polonie, tunc XXII annorum, et Wytowdus, tunc XX annorum, qui cum patribus suis supradictis fugam dederunt.“

(6) „Wezewilte, nobilis satrapa, eciam frigore periiit.“

(7) „Hos debellarunt, captis multisque necarunt / Ex his undena perversis milia plena...“

(8) „<...> marschalkus cum XX viris exiens, ut exercitum pensaret.“

rezultatas buvo žinomas ir turėjo atspindėti šaltiniuose. Vygandas Marburgietis irgi nurodė labai panašų į Hermano Vartbergiečio skaičių – 5 000 žuvusių lietuvių (9); tai rodo, jog Ordino šaltiniai interpretavo tuos pačius pirminius skaičius.

Lietuvos kariuomenė žygiavo labai greitai ir vasario 16 d., praėjus dviem savaitėms nuo Heningo Šindekopfo žvalgybinio žygio, jau buvo Semboje. Johanas Posilgietis pažymi, kad kryžiuočiai lietuvių antpuolio tikėjosi tik 8 dienomis vėliau [40, 89] (10). Tai rodo, jog būta raitelių kariuomenės, orientuotos į greitį, tad neįtikina (o ir neturi atramos šaltiniuose) G. Köhlerio samprotavimai apie reikšmingą pėstininkų vaidmenį šiame žygyje ir mūšyje [24, 570 (Anm. 3); 25, 469].

Žygio maršrutas, anot Vygando Marburgiečio, ėjo per užšalusius vandenis (*stagnum*) [33, 566 (c. 75)] (11), matyt, kaip ir 1352-aisiais [33, 517 (c. 43)] (12) – per Kuršių marias. Jis buvo nukreiptas į Karaliaučiaus – didžiojo komtūro Heningo fon Šindekopfo rezidencijos – apylinkes.

MŪŠIS PRIE RŪDAVOS

Iš daugumos pasakojimų gali susidaryti įspūdis, kad lietuviai įsiveržė į Sembą ir Rūdavos mūšis čia įvyko tą pačią dieną – 1370 m. vasario 17-ąją. Tačiau Vygando Marburgiečio antrajame pasakojime yra svarbi detalė: šauksmas apie lietuvių įsiveržimą didįjį magistrą Vinrichą fon Kniprodę Karaliaučiuje pasiekė naktį, o Ordino kariuomenė Rūdavos link pajudėjo ryte – tą dieną ir įvyko mūšis [33, 568 (c. 76)]. Tuo remdamasis Kurtas Hechtas darė išvadą, kad lietuviai į Sembą įsiveržė vasario 16 d., o mūšis įvyko vasario 17 d. [18, 27–28]. Lietuvių istorikas A. Kučinskas tą nuorodą suprato kitaip: lietuviai, anot jo, įsiveržė vasario 17 d., o mūšis įvyko vasario 18 d. [29, 79–80]. Iki šiol tai lemia viena diena besiskiriantį mūšio datavimą lietuvių ir vokiečių istoriografijose, bet reikia palaikyti K. Hechto datavimą: Ordino kronikininkams buvo svarbiau fiksuoti tikslią mūšio datą, o ne jo išvakarių įvykius. Taip pat reikia atmesti dažnai istoriografijoje kartojamą klaidingą teiginį, kad mūšio išvakarėse lietuviai užėmė ar sugriovė Rūdavos pilį [29, 79; 17, 140; 42, 228]. Vygando Marburgiečio liudijimu, kai lietuviai ją puolė, apgultiesiems į pagalbą iš Kvedenavos pusės atėjo Vinricho fon Kniprodės ir Heningo Šindekopfo vadovaujama kariuomenė [33, 568 (c. 76)].

Tad pirmasis mūšio etapas turėjo įvykti prie pat Rūdavos pilies (2 pav.). Vieta buvo nepatogi lietuviams, nes jų kariuomenės vidury stovėjo nepaimta priešo pilis, iš kurios taip pat buvo galima tikėtis išpuolio. Suprantama, kad tokiomis sąlygomis lietuviai siekė atsitraukti į patogesnę poziciją. Kryžiuočių metraštininkai tai vaizduoja kaip bėgimą. Tačiau tas vaizdiny prištaringas. Anot Vygando Marburgiečio, „Kęstutis su visais leidosi bėgti <...>, kol pribėgo savo žemę“, o „Algirdas apsitvėrė miške nukirstais medžiais“ [33, 566–567 (c. 75)] (13). Tik Algirdas, žinoma, apsikirto medžiais ne prie pilies, o atsitraukęs 3 km į

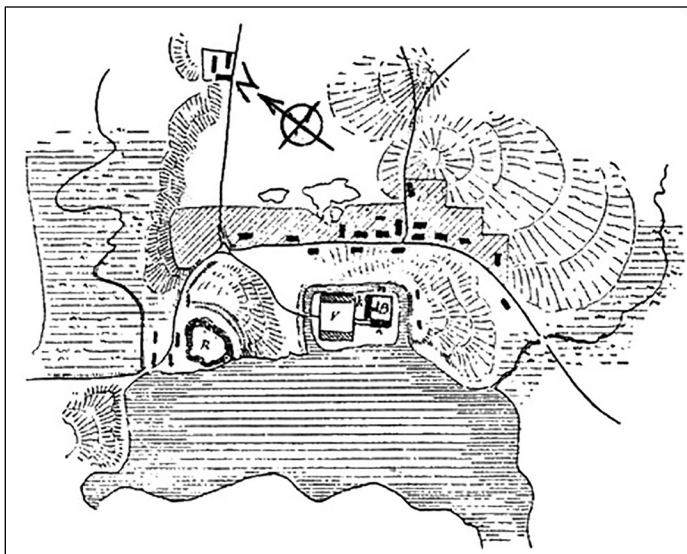
(9) Nors Vygando Marburgiečio lotyniškame vertime nurodoma 1 000 žuvusiųjų (*Ad mille fuerunt interempti*), originale buvo 5 000, kaip aiškiai nurodo K. Šiuco ir Bornbacho liudijimai [33, 566–567 (c. 75); 32, 85].

(10) „<...> sie acht tage czu fru qwomen.“

(11) „<...> pertranseuntes stagnum in oppositum Sambiensis terre.“

(12) „<...> festinant trans stagnum vulgariter Kurische Hab.“

(13) „Kynstud talia videns cum omnibus cessit celeriter in fugam, in qua multi sunt occisi paganorum. Nec convertit se Kynstud, donec veniret in terram suam. Algart autem in silva circumsepivit se dissectis arboribus.“

2 pav. Rūdavos pilies ir jos apylinkių planas, 1828 m. Sudarė J. M. Giese

šiaurę nuo Rūdavos, kur vėliau bus pastatyta mūšyje žuvusiam Heningui Šindekopfui skirta atminimo kolona. Bėganti kariuomenė negali spėti apsikirsti medžiais, t. y. įsirengti medžių sąvartomis sutvirtintą laikiną tvirtovę (tokios sąvartos XIII–XIV a. dažnai naudotos įtvirtinti laikinas kariuomenės stovyklas, žemių bei lauko bendruomenių sienas [23, 170–171]). Akivaizdu, kad Algirdas tai galėjo padaryti tik dengiamas Kęstučio pulkų. Kai Algirdo kariuomenės pozicijos buvo sutvirtintos, Kęstučio pasipriešinimas nepatogioje pozicijoje prie Rūdavos pilies nebeteko prasmės ir jis atsitraukė. Anot Johano Posilgiečio, jis tą padarė, pamatęs Kulmo vėliavą [40, 89–90] (14). K. Hechto prielaida, kad toji Kulmo vėliava galėjo būti į kovą stojęs rezervas, yra tikėtina [18, 60, 67; 46, 191]. Jei taip, tai galima manyti, kad Kęstučio kariai padarė kryžiuočiams didelių nuostolių ir privertė juos į kovą mesti rezervą.

Tad galima teigti, kad jokio Lietuvos kariuomenės bėgimo čia negalėjo būti: matome tik planingus Algirdo ir Kęstučio manevrus (3 pav.). Kęstučio dengiamas Algirdas iš pradžių atsitraukė už 3 km ir įsirengė įtvirtintą poziciją, o paskui pasitraukė ir iš kryžiuočių akiračio dingo pats Kęstutis, dengiamas Algirdo.

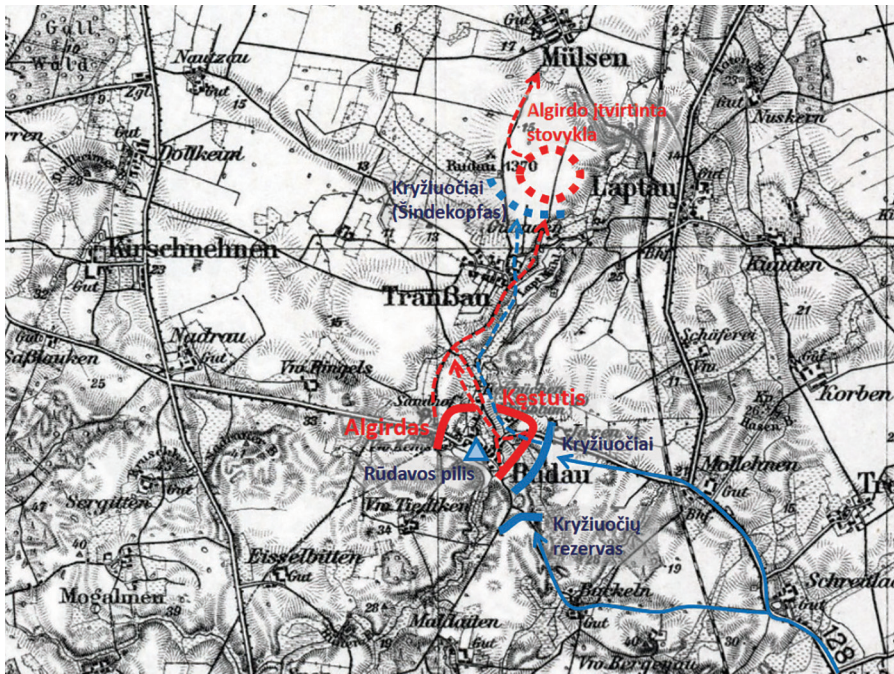
Antrasis mūšio etapas vyko ties naująja Algirdo įtvirtinta pozicija Kęstučiui nedalyvaujant. Mūšis buvo atkaklus, ir jame žuvo pats Ordino maršalas Heningas Šindekopfas, kuriam į galvą pataikė lietuvių paleista strėlė [33, 567 (c. 75)] (15) (vėlyvieji kronikininkai stengėsi „surasti“ Heningą nukovusio kario vardą: Simonui Grunau tai buvo Vaišviltas [16, 627–628] (16), Motiejaus Stryckovskio pirminėje versijoje – Astikas [44, 286]) (17).

(14) „Und do sie ansichtig wordin die Colmische banyr, do wart Kynstot flochtig mit den sinen...“

(15) „<...> quem [regem Algart] frater Hennigus persequitur, et in tantis angustiis regis a quodam dictus frater telo in faciem percussus et cadens pro temporali vita mercatur eternam.“

(16) „So war da Wysselwite Kynstoto schwager und diser entpfing den marschalck und sich solang schlugen, damit sie bede tot fielen zugleich auff die erden.“

(17) „Ostyk marszałka strzałą pod piersi przeraził.“

3 pav. Rūdas mūšio schema. Sudarė T. Baranauskas (kartografinis pagrinda – *Karte des Deutschen Reiches 1:100 000. Großblatt 4 Labiau–Cranz, 1936*)

Arogantiškojo maršalo pažadas sutrupinti Kęstučio galvą, jeigu jis drįs pulti Prūsiją, buimerangu smogė jam pačiam. Būtent jo atminimui vėliau buvo pastatyta minėta atminimo kolona – anot istorinės tradicijos, dar paties didžiojo magistro Vinricho fon Kniprodės įsakymu, nors pirmą kartą ji paliudyta tik XVI a. [18, 15–16; 41] (4 pav.).

Žuvo ne tik Heningas Šindekopfas, bet su juo dar 26 Ordino broliai (anot Vygando Marburgiečio [33, 566 (c. 75)]) (18), o pagal Hermaną Vartbergietį – 24 [49, 96] (19) bei 150–300 kitų „vyrų“ (20), kuriuos, matyt, reikia suprasti kaip riterių pagalbininkus ar kilminguosius. Tarp žuvusių Ordino brolių šaltiniai išskiria du komtūrus – Brandenburgo komtūrą Kunoną fon Hatšteiną ir Redeno komtūrą Pecoldą fon Kiurbicą, taip pat Brandenburgo vicekomtūrą Henriką fon Štokheimą bei Ordino brolių iš Christburgo

(18) „In quo conflictu XXVI fratres sunt occisi et 100 viri.“

(19) „De nostris autem periit summus marscalcus, commendator et vicecommendator in Brandeborg et commendator de Redin cum aliis XX fratribus ordinis.“

(20) Vygando Marburgiečio kronikos lotyniško vertimo tekste nurodyta „100 viri“ [33, 566 (c. 75)], bet Vygando originalą naudojęs Bornbachas nurodo „Hening Schindekop mit 180 man“ [33, 567], kas greičiausiai yra 150 vyrų ir 26 Ordino brolių bendras skaičius [33, 566 (Anm. 935)]. Detmaro cituojamoje atminimo giesmėje sakoma, kad, be Ordino brolių, žuvo 200 karių ir tarnų (*Cum famulis, milites duo C pariter quoque fratres* [13, 293]), nors kitas Detmaro teksto skaitymas „milites“ keičia į „multis“, taigi skaičių 200 skiria tik „broliams“ [15, 90]. Panašiai elgiausi Konradas Bičinas (*Cum famulis multis, duo C pariereque fratres* [6, 480]). Hermanas Vartbergietis nurodo žuvusius iki 300 „mūsiškių“ [49, 96].

4 pav. Rūdavos mūšio atminimo kolona. Graviūra iš žurnalo *Erleutertes Preußen*, 1723, Nr. 8

žiema, kurią kariuomenė galėjo žygiuoti Kuršių marių ledu, buvo galima prigerti užšalusioje upėje, – tai panašu į sufantazuotą vaizdinį, kurio realus pagrindas galėjo būti nebent namo žygiuojančios Algirdo kariuomenės puldinėjimai iš kryžiuočių pusės.

Šiuo požiūriu įdomus Vygando Marburgiečio antrasis pasakojimas apie mūšį, kuris nutrūksta ties pasiruošimo mūšiui aprašymu ir čia pat priduriama: „Kęstutis taip pat

Zalentiną fon Izenburgą (21). Iš piligrimų Hermanas Vartbergietis nurodo žuvus riterį Arnoldą fon Laretę ir du neįvardytus riterius [49, 96] (22).

Tad kryžiuočiai patyrė maždaug tiek pat nuostolių, kaip 1320 m. pralaimėtame Medininkų mūšyje (pastarajame žuvo maršalas su 29 Ordino broliais, tarp kurių visgi nebuvo komturų) [2, 173]. Tačiau istorikai Rūdavos mūšio atveju yra linkę kalbėti apie kryžiuočių pergalę. Kodėl?

Mes jau matėme, kad tariamas Algirdo ir Kęstučio bėgimas buvo gerai suplanuoti manevrai. Niekas iš lietuvių vadų nežuvo, išskyrus Vaišvilą, bet ir tas žuvo ne mūšyje, o sušalo grįždamas namo. Hermanas Vartbergietis nurodė mūšyje žuvus 5 500 Lietuvos karių, bet pridūrė, kad tai buvę „visų pirma rusėnai“ [49, 96] (23), o tai rodo, kad labiau nukentėjo tik kažkuri viena kariuomenės dalis, be to, ne pagrindinė, nes kariuomenės branduolį sudarė lietuviai. Patį šį skaičių reikia vertinti kaip akivaizdžiai perdėtą ir nedaug ką sakantį apie realius nuostolius. Johanas Posilgietis dar priduria, kad esą daug lietuvių ir rusėnų prigirė Deimėje (upėje, tekančioje už 40 km į vakarus nuo mūšio vietos), o jie bėgo ir buvo persekiojami iki pat Nemuno (dar apie 50 km) [40, 90–91]. Neaišku, kaip

(21) „<...> signanter Scindecop marschalkus, Kun de Hattensteyn, Hinricus de Stochem commendator et vicecommendator, frater Petzolt de Korwitz et plures alii“ [33, 566 (c. 75)]; „her Schindekop der marschalk, der von Hatzczinstein, kompthur czu Brandenburg, und der von Stocheym, sin huskompthur, her Pecolt von Karbis, kompthur czum Redin, her Sallintin von Ysinburg“ [40, 91]; plg.: [15, 89–90; 49, 96]. Jų biogramas žr. [12, 181 (Henning Jan Schindekopf), 265–266 (Kuno von Hattstein), 290–291 (Petzold von Kürbitz), 382 (Salentin von Isenburg)]. Simonas Grunau, be šių 5 Ordino brolių, kurių vardus perteikia iškraipytus, mini dar 3 nežinomas: Albrecht von Sangerhausen, Ulrich von Stogheim (ar Albrecht von Scheraw, kurį vadina Brandenburgo vicekomturū, nors į tikrąjį Brandenburgo vicekomturą panašesnis Ulrich von Stogheim) ir Walterus von Ringaw, be to, mini 37 brolius, 3221 vyrą [16, 628].

(22) „<...> de hospitibus tres strenui viri, scilicet dominus Arnoldus de Larete cum duobus aliis militibus.“

(23) „<...> commissoque prelio ceciderunt circa V^M et V^C virorum fortium presertim Rutenorum.“

kartą perėjo į Ortelsburgą, kur neišpėtus krikščionis žudė ir bemaž visus ten atrastus ėmė į nelaisvę, ir viską apie pilį išdeginio“ [33, 568 (c. 76)].

Šio sakinio prasmė istorikus trikdė, nes Ortelsburgas (dab. Ščytnas) yra už 150 km į pietus nuo Rūdavos (tiesia linija). Vieni, sekdami Jono Dlugošo interpretacija, manė, kad Kęstutis į mūšio vietą žygiavęs iš pietų per Ortelsburgą (gana keista versija, bet jos atgarsių tebėra net šiuolaikinėje istoriografijoje) [48, 213–214; 45, 123; 21], kiti (kaip K. Hechtas ir A. Kučinskas) teigė, kad Kęstutis dar tais pačiais metais, tačiau kažkada vėliau, surengė žygį į Ortelsburgą [18, 64–65; 29, 82]. Būta ir dar kitokių spėliojimų: Kęstutis prieš mūšį, siaubdamas Sembą, nukeliavęs iki Ortelsburgo, o vėliau grįžęs atgal ir tada įvykęs mūšis (Kasparas Šiučas, XVI a.); Kęstutis gal net nedalyvavęs mūšyje, nes tuo metu puolęs Ortelsburgą (Teodoras Hiršas, XIX a.) [33, 568 (Anm. 949)].

Žinoma, atskiro Kęstučio žygio į Ortelsburgą 1370 m. atmesti negalima. Tačiau vis dėlto Vygandas Marburgietis, regis, tiesiogiai siejo Ortelsburgo puolimą su Rūdavos mūšiu. Todėl verta atsižvelgti į galimybę, kad po pirmojo mūšio etapo pasitraukusi iš mūšio lauko Kęstučio kariuomenė, dengiama Algirdo kariuomenės, nesitraukė tiesiai į Lietuvą, o padarė lankstą per Ortelsburgo apylinkes, kurias galėjo be didesnio pasipriešinimo nuniokoti, kadangi pagrindinės Ordino pajėgos buvo sutelktos prie Rūdavos, o vėliau dar mėgino persekioti Algirdo kariuomenę.

MŪŠIO PASEKMĖS: KIENO PERGALĖ?

Kad ir kaip vertintume Rūdavos mūšį, akivaizdu, kad jis neturėjo toli siekiančių pasekmių. Ordinas neteko kelių iškilų karvedžių ir ypač maršalo Heningo Šindekopfo, kurio garbei turbūt ne atsitiktinai bene pirmą kartą kryžiaus karų Pabaltijyje istorijoje buvo pastatytas paminklas mūšio lauke. Tačiau kitą dešimtmetį kryžiuočių antpuoliai į Lietuvą sustiprėjo ir pasiekė net 58 žygių rekordą [39, 29–33].

Lietuvos karinė jėga irgi nenusilpo – tais pačiais 1370 m. Lietuvos kariai žygiavo ir į Lenkiją, ir į Maskvą, ir sėkmingai gynėsi nuo Ordino antpuolių. „Dar tais pačiais 1370 metais senas pasienio karas vėl vyksta, tarsi išvis jokio mūšio nebūtų buvę“, – konstatavo savo disertacijoje K. Hechtas [18, 67].

Kas gi vis dėlto laimėjo Rūdavos mūšį? Neatrodo, kad kryžiuočiai galėjo džiaugtis pergale. Kęstutis įvykdė savo pažadą – atkeršijo maršalui Heningui Šindekopfui už Naujojo Kauno įgulos sunaikinimą. Kryžiuočiai patyrė didelių nuostolių, o lietuvių nuostoliai neaiškūs, tik Ordino kronikose minimi išpūsti skaičiai, be to, nežuvo reikšmingesni vadai. Lietuvių veiksmams pasižymėjo darniais manevrais, kai Kęstutis sėkmingai pridengė Algirdą, o Algirdas – Kęstutį.

Tam tikra mįsle lieka Ortelsburgo puolimas: jeigu Kęstutis iš tiesų jį nusiaubė grįždamas iš Rūdavos mūšio, tai tik pabrėžtų, kad apie jokių lietuvių pralaimėjimą negali būti nė kalbos. Tačiau net jei tai buvo atskiras puolimas, įvykdytas kiek vėliau, jis rodo iš esmės tą patį: Lietuva po Rūdavos mūšio tebebuvo stipri karinė jėga, kurios šis mūšis nė kiek nesukrėtė.

Tad galima daryti išvadą, kad bet kuriuo atveju lietuviai šio mūšio nepralaimėjo: jie sudavė stiprų smūgį kryžiuočiams, patyrė, žinoma, neišvengiamų tokioje kovoje nuostolių, bet sėkmingai atsitraukė, išsaugodami savo pagrindines pajėgas. Ordinui tai vargu ar buvo net Pyro pergalė – greičiau pralaimėjimas, tiesa, taip pat nesukrėtęs jo valstybės pagrindų. Taigi bendras mūšio rezultatas, ko gero, buvo artimas lygiosioms, bet su didesne ar mažesne lietuvių persvara.

Šaltiniai ir literatūra

- [1] ALMONAITIS, Vytenis. *Kryžiuočiai Kaune: Vokiečių ordino Gotesverderio, Marienverderio ir Rittersverderio pilys*. Monografija. Kaunas: Keliautojo žinynas, 2023. 208 p.
- [2] BARANAUSKAS, Tomas. Mūšiai viduramžių Lietuvos istorijoje. *Lituanistica*, 2020, t. 67, Nr. 3 (121), p. 157–188.
- [3] BARANAUSKAS, Tomas. *Pabaisko mūšis: šaltiniai ir interpretacijos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019. 336 p.
- [4] BATŪRA, Romas; KARVELIS, Deimantas. *Kovų istorijos*. I knyga: *Nuo seniausių laikų iki XX amžiaus*. Vilnius, 2009. 232 p.
- [5] BISKUP, Marian; LABUDA, Gerard. *Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach: gospodarka – społeczeństwo – państwo – ideologia*. Wyd. 2. Gdańsk, 1988. 624 p., [28] iliustr. lap.
- [6] BITSCHIN, Conrad. Fortsetzung zu Peter von Dusburgs Chronik. Hrsg. Max Toeppen. *Scriptores rerum prussicarum*. T. 3. Leipzig, 1866, p. 472–518.
- [7] BOLDT, Fritz. Der Deutsche Orden und Littauen 1370–1386. *Altpreußische Monatsschrift. Neue Folge. Der neuen Preußischen Provinzial-Blätter vierte Folge*, 1873, Bd. 10 (Der Provinzial-Blätter 76. Band), S. 385–467, 513–548.
- [8] BUDRECKIS, Algirdas M. *Algirdas, senovės Lietuvos valstybininkas: jo veikla ir laikai*. Specialusis redaktorius T. Baranauskas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021. 400 p.
- [9] DAUKANTAS, Simonas. *Istorija žemaitiška*. T. 1. Vilnius: Vaga, 1995. 664 p. [parašyta apie 1838 m.].
- [10] DAUKANTAS, Simonas. *Raštai*. T. 1. Vilnius: Vaga, 1976, p. 319–320 [Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių, parašyta 1822 m.].
- [11] DAVID, Lucas. *Preussische Chronik*, nach der Handschrift des Verfassers mit Beifügung historischer und etymologischer Anmerkungen. Herausgegeben von Ernst Henning. Königsberg: In der Hartungschen Hofbuchdruckerei, 1815, Bd. 7. 252 p.
- [12] DELESTOWICZ, Norbert. *Bracia zakonu krzyżackiego w Prusach (1310–1351): studium topograficzne*. Kraków: Avalon, 2021. 503 p.
- [13] DETMAR. *Chronik des Franciscaner Lesemeisters Detmar*. T. 1. XLVIII. Hrsg. F. H. Grautoff. Hamburg: bei Friedrich Perthes, 1829. 499 p.
- [14] DLUGOSSI, Ioannis. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Varsaviae: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1978, lib. 9. 511 p.
- [15] Franciscani Thorunensis Annales Prussici (941–1410). Hrsg. Ernst Strehlke. *Scriptores rerum prussicarum*. T. 3. Leipzig, 1866, p. 13–316, 398–399.
- [16] GRUNAU, Simon. *Preussische Chronik*. Herausgegeben von M. Perlbach. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1876, Bd. 1. 755 p.
- [17] GUDAVIČIUS, Edvardas. *Lietuvos istorija*. I tomas: *Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999. 663 p.
- [18] HECHT, Kurt. *Die Schlacht bei Rudau 1370*. Osterode, Ostpr., 1914. 68 p.
- [19] IVINSKIS, Zenonas. *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1978 (Vilnius: Mokslas, 1991). 430 p.
- [20] JANULAITIS, Augustinas. *Lietuvos Didysis Kunigaikštis Kęstutis*. Vilnius: Kardas, 1998 [parengta 1940]. 368 p.
- [21] JASAS, Rimantas; JUČAS, Mečislovas; MALIŠAUSKAS, Jurgis. Rūdavos mūšis. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 20. Vilnius, 2011, p. 385 (= *Lietuvos istorija: enciklopedinis žinynas*. T. 2. Vilnius, 2016, p. 738).

- [22] JONYNAS, Ignas. *Lietuvos didieji kunigaikščiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996. 406 p.
- [23] JURGINIS, Juozas. *Baudžiamoji įsigalėjimas Lietuvoje*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962. 343 p.
- [24] KÖHLER, Gustav. *Die Entwicklung des Kriegswesens und der Kriegführung in der Ritterzeit von Mitte des 11. Jahrhunderts bis zu den Hussitenkriegen*. Breslau: Verlag von Wilhelm Koebner, 1886, Bd. 2: Kriegsgeschichtliches von Mitte des 13. Jahrhunderts bis zu den Hussitenkriegen. 800 p.
- [25] KÖHLER, Gustav. *Die Entwicklung des Kriegswesens und der Kriegführung in der Ritterzeit von Mitte des 11. Jahrhunderts bis zu den Hussitenkriegen*. Breslau: Verlag von Wilhelm Koebner, 1889, Bd. 3, Abth. 3: Die Entwicklung der Kriegführung in der Ritterzeit. 570 p.
- [26] KOTZEBUE, August von. *Preußens ältere Geschichte*. Riga: bei Carl Johann Gottfried Hartmann, 1808, Bd. 2. 444 p.
- [27] KRAŠEVSKIS, Juzefas Ignacas. *Lietuva: senovės istorija, teisė, kalba, tikėjimas, papročiai, dainos, priežodžiai, padavimai ir t. t.* Iš lenkų k. vertė K. Uscila. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2022. 744 p. [I leid. lenkų k. 1850 m.].
- [28] KRUMBHOLTZ, Robert. *Samaiten und der Deutsche Orden bis zum Frieden am Melno-See*. Königsberg in Pr.: Verlag von Ferd. Beyer's Buchhandlung, 1890. 210 p.
- [29] KUČINSKAS, Antanas. *Kęstutis, lietuvių tautos gynėjas*. Kaunas: Sakalas, 1938 (Vilnius: Mokslas, 1988). 228 p.
- [30] KULVIETYTĖ-CEMNOLONSKĖ, Aušrinė. *Lietuvos istorija dailėje*. Mokslo monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2021. 312 p.
- [31] LOHMEYER, Karl. Die Littauerschlacht bei Rudau in Samland 1370, ihre gleichzeitige und spätere Darstellung: ein Vortrag. *Zeitschrift für preussische Geschichte und Landeskunde*, 1870, Jg. 7, S. 349–363.
- [32] LOHMEYER, Karl. *Zur Altpreußischen Geschichte: Aufsätze und Vorträge*. Gotha: Friedrich Andreas Perthes Aktiengesellschaft, 1907. 321 p.
- [33] MARBURG, Wigand von. Die Chronik. Hrsg. T. Hirsch. *Scriptores rerum prussicarum*. Leipzig, 1863, Bd. 2, p. 429–662.
- [34] NARBUTAS, Teodoras. *Lietuvių tautos istorija*. T. 5. Iš lenkų k. vertė O. Slavėnaitė. Vilnius: Mintis, 2001. 606 p. [I leid. lenkų k. 1839 m.].
- [35] NIKODEM, Jarosław. *Litwa*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2018. 535 p.
- [36] NORMANN, Alexander von. Ein Pyrrhussieg für den Ordensstaat: im Samland erinnern Reste eines Denkmals an die Schlacht von Rudau. *Das Ostpreußenblatt*. 17. 02. 1996, p. 12.
- [37] OKSAS, Jurgis. *Kaunas karo su kryžiuočiais epochoje*. Kaunas: Eridanas, 1995. 92 p.
- [38] PAPE, Richard. *Hans von Sagan: eine monographische Studie zur Geschichte des deutschen Handwerks*. Königsberg: Schubert & Seidel, 1900, VIII. 58 p.
- [39] PARAVICINI, Werner. *Die Preussenreisen des europäischen Adels*. T. 2. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 1995. 345 p.
- [40] POSILGE, Johann von. Chronik des Landes Preussen (von 1360 an, fortgesetzt bis 1419). Hrsg. E. Strehlke. *Scriptores rerum prussicarum*. T. 3. Leipzig, 1866, p. 88–91.
- [41] ROHDEN, Joh. Jac. Von der Rudauschen Schlacht und derselben zum Andencken aufgerichteten Säule, *Erleutertes Preußen, oder Auserlesene Anmerckungen über verschiedene, zur Preussischen Kirchen-Civil- und Gelehrten Historie gehörige besondere Dinge*. Königsberg, 1723, Stück 8, p. 615–640.
- [42] SIDERAVIČIUS, Kazys. Svarbiausių kovų šimtmetis. *Lietuvių karas su kryžiuočiais*. Red. J. Jurginis. Vilnius: Mintis, 1964, p. 185–231.

- [43] STRYJKOWSKI, Maciej. *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi*. T. 2. Wyd. nowe. Warszawa: Nakład Gustawa Leona Glücksberga, 1846. 572 p.
- [44] STRYJKOWSKI, Maciej. *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzemnie pilnego doświadczenia*. Oprac. Julia Radziszewska. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1978. 764 p.
- [45] ŠNEIDEREITAS, Otas. *Prūsai*. Iš vokiečių k. vertė A. Tekorius. Vilnius: Mintis, 1989. 327 p.
- [46] URBAN, William. *Kryžiaus karas Žemaitijoje*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. 259 p.
- [47] VIJŪKAS-KOJELAVIČIUS, Albertas. *Lietuvos istorija*. Iš lotynų k. vertė L. Valkūnas. Vilnius, 1989. 823 p.
- [48] VOIGT, Johannes. *Geschichte Preußens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*. Königsberg: im Verlage der Gebrüder Bornträger, 1832, Bd. 5: Die Zeit vom Hochmeister Ludolf König von Weizau 1342 bis zum Tode des Hochmeisters Konrad von Wallenrod 1393. 728 p.
- [49] WARTBERGE, Hermanni de. *Chronicon Livoniae*. Hrsg. E. Strehlke. *Scriptores rerum prussicarum*. T. 2. Leipzig, 1863, p. 9–116.

TOMAS BARANAUSKAS

The Battle of Rudau: Was It Lithuania's Victory or Defeat?

Summary

On 17 February 1370, a battle took place between the armies of Lithuania and the Teutonic Order near Rudau (Rūdava), close to Königsberg, in Prussia. The outcome of this battle has long been a subject of dispute.

Already in the sixteenth century there arose a debate among Prussian chroniclers about who won this battle, and this debate is still continuing in modern historiography. Different opinions exist among the historians of the twentieth and the twenty-first centuries concerning the Battle of Rudau: a victory of the Lithuanians, an inconclusive outcome ('a draw'), or a victory of the Teutonic Order. The most popular view, however, tends to lean towards a victory of the Teutonic Order, although the Crusaders suffered significant losses and did not gain much advantage from it.

However we interpret the Battle of Rudau, it is clear that it did not have far-reaching consequences. It is true the Order lost several prominent commanders, in particular Marshal Hening von Schindekopf, yet the assaults of the Teutonic Order into Lithuania actually intensified in the following decade. Lithuania's military strength did not weaken either: in the same year of 1370, Lithuanian forces launched successful campaigns into Poland and Moscow, and defended themselves effectively against the Order's attacks.

One can conclude that the Lithuanians did not exactly lose this battle: they dealt a strong blow to the Teutonic Knights, experienced losses inevitable in such combat, of course, but managed to withdraw successfully preserving their main forces. For the Order, this battle was hardly a decisive victory – it was closer to a defeat, although one that did not shake the foundations of their state. Thus, the overall outcome of the battle was more like a draw.

Keywords: Battle of Rudau, Teutonic Order, Grand Duchy of Lithuania, Algirdas, Kęstutis, medieval art of warfare